

1 N17.03 PARK- EN STINZENBOS

1.1 BEHEERADVIEZEN

Dit beheeradvies beschrijft wat in het algemeen aan beheermaatregelen nodig is om het beheertype 'Park- en stinzenbos' in stand te houden. Lokaal gezien kan, door specifieke lokale omstandigheden, een aangepast beheer noodzakelijk zijn. Het beheer is bedoeld voor de situatie dat het beheertype in een 'gunstige staat' verkeert. Dat wil zeggen dat de samenstelling van de vegetatie (kenmerkende vegetatietypen, kwalificerende soorten), de aanwezigheid van structurelementen, het voorkomen van kwalificerende soorten fauna en de abiotische omstandigheden voldoen aan de omschrijving 'goed' in de Kwaliteitsmaatlat voor dit beheertype.

In tegenstelling tot de overige bostypen spelen bij het beheertype Park- en stinzenbos de cultuurhistorie en landschappelijke kwaliteiten een even grote rol als de ecologische waarde. In dit beheertype passen uitheemse (boom)soorten, aansluitend bij het oorspronkelijk ontwerp, binnen de doelstelling.

Het meest reguliere beheer van park- en stinzenbos is het selectief kappen van bomen in bos, het snoeien van laanbomen, het maaien/verwijderen van opslag en ruigte op groeiplaatsen van stinzenplanten en het beheer en onderhoud (aanplanten) van de stinzenflora, rhododendrons en/of azalea's.

Het beheer is bedoeld voor situaties die min of meer stabiel zijn. De abiotische omstandigheden zijn dan op orde. Doelen van het beheer:

- A. Duurzaam in stand houden van cultuurhistorisch en landschappelijk waardevol bos, met zijn daarbij behorende variatie aan soorten en structuren.
- B. Handhaven en/of ontwikkelen van een rijke voorjaarsflora met veel stinzenplanten; deze behoeven een kalkrijke losse bodem met een goede strooiselomzetting door bodemfauna en voldoende warmte en licht;
- C. Handhaven van oude (laan)bomen. Naast een hoge belevingswaarde hebben deze bomen ook waarde voor holenbroeders, vleermuizen, mossen, korstmossen en paddenstoelen.
- D. Handhaven van een gevarieerde bosstructuur met naast een goed ontwikkelde boomlaag, bij voorkeur ook een goed ontwikkelde struiklaag en een rijke kruidlaag. In de meer natuurlijke variant heeft minimaal 20% van het bos een struiklaag en/ of lage boomlaag. Het streven is > 40% van het bos met een gelaagde structuur.*
- E. De boomlaag is in principe relatief open (maximaal 75% bedekking) om veel zoninstraling mogelijk te maken. Veel stinzenplanten hebben een voorkeur voor warme standplaatsen.
- F. Indien landschappelijk passend ten minste 3 zware dode bomen per hectare, zowel staand als liggend. In natuurlijk bos is het streven meer dan 9 dode bomen/ha.*

* In de Index Natuur & Landschap zijn voor Park- en stinzenbos geen kwaliteitskenmerken voor de structuur gegeven. Om toch richtlijnen te bieden voor beheerders die een ecologisch waardevolle structuur willen nastreven zijn de structuurcriteria voor het natuurtipe N14.03 Haagbeuk-essenbos opgenomen (dit beheertype is de natuurlijke equivalent van Park- en stinzenbos).

Mogelijke knelpunten:

1. Ophoping van slecht verterend strooisel (beuk en eik). Dit hindert de kruidlaag en kan op lichtere grondsoorten tot verzuring leiden. Uitbreiding van beuk en rododendron wijzen op verzuring.
2. Aanwezigheid van houtige exoten bijvoorbeeld sneeuwbes, Canadese kornoelje en Cotoneaster-soorten op plaatsen waar deze niet gewenst zijn. Deze kunnen dichte struwelen vormen die de voorjaarsflora verdringen.
3. Aanwezigheid van dichte opslag met zaailingen van inheemse bomen (m.n. esdoorn en es) of braamstruweel op plaatsen met voorjaarsflora. Deze vormen dichte struwelen die de voorjaarsflora verdringen.
4. Verdringing van gewaardeerde bomen door sneller groeiende bomen.
5. Gelijkzeitig oud worden van een te groot deel van het bomenbestand of de laanstructuren waardoor een periode van grootschalig verval en herplant te voorzien is. Hierop kan vooruit gelopen worden door planmatig gefaseerd te verjongen.
6. Verruiging van de ondergroei in het bos (brandnetel, braam).
7. Verdichting van de bodem. Dit gaat ten koste van de gewenste standplaatscondities van stinzenplanten.

Het beheer voor Park- en stinzenbos bestaat dus uit (een combinatie van) de onderstaande maatregelen.

Maatregel	Doel	Knelpunt
Selectief kappen van bomen in bos of lanen, om: gewenste bomen vrij te stellen, meer zonlicht op de bodem te krijgen voor de stinzenflora, meer dood hout te realiseren of nieuwe aanplant te realiseren. Ten behoeve van meer staand dood hout kan i.p.v. voor kap ook gekozen worden voor het ringen van bomen	A, B, C, D, E, F?	1, 4, 5
Verwijderen (bij voorkeur rooien) van ongewenste exotische struiken, ongewenste opslag van bomen en braamstruweel	A, B	2, 3
Plaatselijk maaien (en afvoeren) van ruigte ten behoeve van stinzenflora en paddenstoelen (laanbermen)	B	6
Aanbrengen van kalk en/of organisch materiaal (bladstrooisel, bagger en soms mest)	B,	1
Losmaken van de bovengrond d.m.v. spitten, harken	B,	7

Beheermaatregelen kunnen een nadelige invloed hebben op beschermde soorten (op basis van de Flora- en faunawet c.q. Natuurbeschermingswet). Onderstaande tabel helpt bij het bepalen van de timing van het beheer: de kleuren (afkomstig uit de [Gedragscode Natuurbeheer](#) c.q. Bosbeheer) geven in grote lijnen aan of in een bepaalde periode gewerkt kan worden, eventueel onder voorwaarden. Dat hangt af van de mogelijke aanwezigheid van kwetsbare beschermde plant- en diersoorten en de kans dat deze verstoord worden.

Met symbolen is aangegeven wanneer de verschillende maatregelen het beste kunnen worden uitgevoerd en handelt u niet in strijd met de wet.

Het is ook niet zo dat al deze maatregelen elk jaar moeten worden uitgevoerd. Zie daarvoor de toelichting bij de maatregelen.

Wanneer maatregelen volgens de Gedragscode Natuurbeheer of Bosbeheer worden uitgevoerd is, ook bij de aanwezigheid van streng beschermde soorten, geen ontheffing vereist voor het beheer. (Voor herstelmaatregelen is dat anders).

De bodemverbeterende maatregelen zijn niet in een gedragscode opgenomen, maar worden kleinschalig uitgevoerd in een periode die voor alle soortgroepen niet kwetsbaar is.

Maatregel	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec				
kappen bomen en verwijderen exoten/opslag	X	X	x								X	x	x	x	X	X
maaien en afvoeren							X	X			2	2				
aanbrengen kalk/organisch materiaal	x	x									X	x	x	x	x	x
losmaken bovengrond (spitten, harken)								x	x	x	x	x				

X voorkeur

x goed geschikt

2 2^e maaibeurt bij sterke hergroei van ruigte

	altijd toepasbare periode
	kwetsbare periode (ja, mits met voorzorgsmaatregelen)
	Ontheffingsperiode (nee, tenzij met ontheffing FF-wet of tenzij uit inventarisatie is gebleken dat streng beschermde soorten niet aanwezig zijn)

1.2 NADERE TOELICHTING OP DE BEHEERMAATREGELEN

1.2.1 Inventarisatie

Bij het uitvoeren van de beheermaatregelen moet u rekening houden met kwetsbare waarden. Dat kunnen [beschermde](#) (volgens de Flora- en faunawet c.q. de Natuurbeschermingswet), [bedreigde](#) (Rode lijsten) of [karakteristieke](#) (bijv. kwalificerende soorten SNL) planten of dieren zijn, maar ook cultuurhistorische waarden. Het is daarom belangrijk om vooraf te inventariseren of en waar dergelijke planten, dieren of andere waarden aanwezig zijn en hoe belangrijk het te beheren terreindeel voor de soort en de lokale populatie is.

Of en waar kwetsbare soorten aanwezig zijn, zal doorgaans blijken uit inventarisatie die voor de [SNL-monitoring](#) vereist is. Als er beschermde soorten aanwezig zijn dan kan het zijn dat u, om eventuele nadelige gevolgen voor die soorten te voorkomen, aan extra maatregelen moet denken. Voor andere waardevolle soorten, die niet beschermd zijn in het kader van de Flora- en faunawet, kan ook de uitvoering van maatregelen volgens de Gedragscode eventueel negatieve gevolgen hebben. Aanvullende maatregelen kunnen dit voorkomen. Dat kan b.v. door locaties van kwetsbare of bedreigde soorten te sparen, zo nodig door ze te markeren in het veld, of door deze gefaseerd (niet in één keer) te maaien.

Kwetsbare soorten verdienen soms aanvullende maatregelen. In een aantal gevallen staan die beschreven in soortbeschermingsplannen voor die soorten. Daarover is meer informatie te vinden op sites over de betreffende soort of soortgroep.

1.2.2 Verwijderen van opslag

Het verwijderen van te dichte opslag van jonge zaailingen van inheemse soorten, overmatig braamstruweel en van ongewenste exotische struiken. Dit laatste betreft exotische soorten als sneeuwbes, canadese kornoelje en cotoneaster-soorten. Amerikaanse vogelkers kan hier ook onder vallen. Ook rhododendrons, op zich heel karakteristiek in dit bostype, kunnen te ver gaan woekeren, waardoor (deels) verwijderen wenselijk is.

Wanneer deze maatregel wel toepassen:

- Wanneer dichte opslag van zaailingen, woekerende struiken of braamstruweel aanwezig is op plaatsen waar dit niet gewenst is i.v.m. bijvoorbeeld de stinzenflora, het landschapsbeeld of de cultuurhistorie.

Wanneer deze maatregel niet toepassen:

- Wanneer de opslag, struiken of het struweel geen probleem vormt voor het beeld of de natuurwaarde.

Hoe toe te passen:

- Indien mogelijk uittrekken/-steken omdat bij afzetten de kans groot is dat de planten weer uitlopen.
- Bodemverstoring proberen te minimaliseren. De bodemverstoring is voor stinzenplanten geen probleem, maar woekerende exoten en spontane boomopslag hervestigen snel na bodemverstoring.
- Opslag van jonge boompjes kan geheel worden verwijderd. Voor struiklagen / struweel is gefaseerd werken gewenst waarbij over meerdere jaren delen worden afgezet/uitgetrokken. Streven daarbij is om dominantie van soorten te doorbreken en een zo gevarieerd mogelijk aanbod aan struiksoorten te handhaven. Hiervan profiteert de van deze struiken afhankelijke fauna. Denk hierbij bijvoorbeeld aan bloembezoekende insecten voor welke rijk bloeiende soorten als meidoorn, sleedoorn, sporkenhout, braam en diverse wilgensoorten van groot belang zijn.

1.2.3 Kappen of ringen van bomen

In het bos kan in de structuur en de soortensamenstelling van de boom- en struiklaag worden gestuurd door selectief kappen van met name bomen. Gewenste soorten kunnen worden bevorderd door deze vrij te stellen en ongewenste soorten kunnen worden gekapt. Als te voorzien is dat gelijktijdig een groot deel van het bomenbestand zal verouderen en vervallen, kan ook voor geleidelijk verjongen gekozen worden, om het totaal beeld van het (park)bos of de lanen te behouden. Dit speelt vooral in echt parkbos. Hierbij zal dan na kap gerichte herplant plaatsvinden.

Wanneer deze maatregel wel toepassen:

- Wanneer de kroonbedekking dermate hoog is (indicatief >85%) dat onvoldoende zonlicht en-warmte de bodem bereikt ten behoeve van de stinzenplanten en de struiklaag.
- Wanneer beeldbepalende oude bomen vrijgesteld moeten worden om vitaal en mooi te blijven.
- Wanneer gefaseerde verjonging van het bomenbestand (in parkbos of lanen) wenselijk is om het landschapsbeeld te behouden en ook op lange termijn altijd oude bomen te houden.
- Wanneer de verhoudingen tussen soorten scheef is en bepaalde gewenste soorten/individuen een handje geholpen moeten worden, bijvoorbeeld soorten die schaars in het stinzenbos voorkomen en ecologisch waardevol zijn. Denk daarbij bijvoorbeeld aan:
 - linde; goed verteerbaar strooisel, brengt kalk uit ondergrond in bovengrond, bloesem vormt rijke nectarbron
 - spaanse aak, goed verteerbaar strooisel, ook nectarbron
 - zoete kers, rijke bloei, vruchten voor vogels, goed verteerbaar strooisel
 - paardenkastanje, cultuursoort met fraaie bloei.

- Wanneer soorten te veel overheersen en de diversiteit beperken. Veel beuk in de boomlaag is ongunstig vanwege het verzurende en slecht verterende strooisel. Dit geldt ook voor eik, maar de ongunstige invloed daarvan is wat minder sterk. Verder kan gewone esdoorn te massaal opslaan; deze soort is op zich wel gewenst, want het heeft goed verterend strooisel en onderdrukt ruigte. Wanneer de opslag op ongewenste locaties plaatsvindt, is het verwijderen van de zaadbomen zinvol.
- Wanneer er in het bos een gebrek is aan dood hout en het niet te verwachten valt dat op korte termijn bomen vanzelf dood zullen gaan. Bij voorkeur worden bomen geringd om ze vervolgens staand af te laten sterven. Staand dood hout ondersteunt namelijk een geheel eigen biodiversiteit (denk aan paddenstoelen, kevers, spechten) en uiteraard valt staand dood hout na verloop van tijd ook vanzelf om en draagt dan alsnog bij aan de mogelijkheden voor soorten die afhankelijk zijn van liggend dood hout.

Wanneer deze maatregel niet toepassen:

- Wanneer geen sprake is van de bovengenoemde knelpunten.
- Wanneer in het terrein of de omgeving essentakziekte is geconstateerd, kan afzetten van es beter achterwege gelaten worden.
- Wanneer de bodem erg voedselrijk is, kan het openen van de kroonlaag leiden tot ontwikkeling van ruigte met brandnetel en/of braam. Dit is positief voor bijvoorbeeld zangvogels en diverse insecten, maar kan ook negatieve effecten hebben op de voorjaarsflora of om andere redenen niet gewenst zijn. Wanneer deze ruigteontwikkeling niet gewenst is, kan de kroonlaag op dergelijke locaties beter gesloten blijven.

Hoe toe te passen:

- De winter is een geschikte tijd voor kapwerkzaamheden, omdat dan het risico op verstoring van flora en fauna het kleinst is.
- Vermijd insporing en verdichting zo veel mogelijk. Wanneer de bodem in de winter te nat is, heeft kappen in een droge periode in de nazomer/herfst de voorkeur.
- Eventuele herplant moet direct na de kap plaatsvinden. Voor het slagen van de herplant zijn voor de betreffende soort goede groeiomstandigheden noodzakelijk (zowel onder als boven de grond). Dit betreft maatwerk per soort.
- Een parkbos heeft een verzorgder en ordelijker beeld dan een natuurlijk bos. Geringde en afstervende bomen passen niet overal goed in dat beeld en daarom ligt het soms meer voor de hand om bomen te kappen en af te voeren. Gezien de hoge waarde van liggend en staand stervend/dood hout wordt aanbevolen wel naar mogelijkheden daarvoor te zoeken. Bijvoorbeeld op grotere afstand van paden of door bomen te kandelabereren waardoor het risico op vallende takken is weggenomen. Een staande dode stam met spechtenholen en paddenstoelen is voor het publiek juist interessant. Wanneer het niet mogelijk is een boom te laten staan, dient bij voorkeur de stam wel te blijven liggen.
- Breng bij het ringen 2 – 3 zaagsnedes rondom tot in het hout.
- Indien u het hout toch afvoert (bijv. voor verkoop), doe dit dan direct na de kap. Tijdelijke opslag in het bos zelf leidt tot zware verliezen in de ongewervelde fauna van vers dood hout, aangezien deze sterk wordt aangetrokken door het verse hout. Zij zetten in dat geval hun eitjes hierin af en vervolgens wordt de complete volgende generatie afgevoerd. Opslag van hout buiten het bos (in open gebied) heeft dus de voorkeur, maar afvoeren voor het voorjaar start (dan schaad je alleen de wintersoorten) of afdekken met plastic helpt ook.

1.2.4 Maaien van ruigte

Bij [maaien](#) van ruigten gaat het om het afmaaien van het bovengrondse deel van de vegetatie, waarbij het maaisel altijd goed wordt afgevoerd. Bij het maaien van ruigtevegetaties in dit van nature voedselrijke bos is verschraling minder relevant, maar wordt met het één en eventueel tweemaal maaien de ruigte ontwikkeling van bijvoorbeeld brandnetel onderdrukt. Afvoeren van het maaisel is wel nodig om verdere verrijking te voorkomen.

Wanneer deze maatregel wel toepassen:

- Wanneer de ruigte de kwaliteit en ontwikkeling van de voorjaarsflora beperkt. De voedselrijke en vochtige bodems en halfschaduw vormen voor grote brandnetel, zevenblad en fluitenkruid ook zeer geschikte groeiplaatsen en vandaar horen deze soorten er wel bij. De meeste van de stinzensoorten groeien en bloeien voordat deze ruigtekruiden zich ontwikkelen. Wanneer deze echter gaan domineren raken de stinzenplanten in de verdrukking. In dat geval is ingrijpen door maaibeheer, en soms schoffelen of uitsteken, gewenst.

- Wanneer het te maaien deel goed bereikbaar is, zoals langs paden of onder laanbomen. Met name in lanen kan het ook voor paddenstoelen geschikt zijn om te maaien en af te voeren.
- Daarnaast kan het vanuit de gewenste belevingswaarde voor het publiek gewenst zijn om plaatselijk (brandnetel)ruigtes te maaien.

Wanneer deze maatregel niet toepassen:

- Wanneer de (brandnetel)ruigte geen probleem vormt.
- Wanneer het te maaien deel onvoldoende bereikbaar en toegankelijk is en nadelen van maaien zoals bodemverstoring of beschadiging van bomen niet te voorkomen zijn.

Hoe toe te passen:

- Maai pas nadat de stinsenplanten zaad hebben gezet. De geadviseerde maaidatum van na half juni is hierop afgestemd, maar dit is afhankelijk van de aanwezige soorten en wanneer latere soorten aanwezig zijn, moet u de maaidatum daarop afstemmen. Als er geen laat bloeiende soorten aanwezig zijn, kunt u eerder (1^e helft juni) maaien. Dit is gunstig omdat dit een groter effect op de ruigtesoorten heeft.
- Maai liefst handmatig met de bosmaaier en voorkom bodembeschadiging en schade aan boomschors.
- Maai bij voorkeur met mooi weer (koudbloedige soorten kunnen dan beter ontsnappen).

1.2.5 Aanbrengen van kalk en/of organisch materiaal en evt. grondbewerking

Doel is een losse, kalkrijke bodem met gunstige voorwaarden voor een rijke voorjaars- stinzenflora.

Een hoog gehalte aan organisch materiaal is nodig om het gewenste bodemleven te voeden. Daarom kan af en toe aanbrengen van bladcompost, oude bagger uit vijvers of verteerde ruige mest zinvol zijn. Dit kan gepaard gaan met licht spitwerk om de bodem wat extra los te maken.

Kalk is nodig, maar verdwijnt van nature uit de bodem door verzuring. Bij minder kalkhoudende en lichtere bodems waar uitspoeling van kalk plaatsvindt, kan dit verlies worden gecompenseerd door opwellend kalkhoudend water. Een bekend voorbeeld daarvan is rivierkwel die in binnendijks gelegen gebieden plaatsvindt bij hoge rivierpeilen in de winter. Een ander mechanisme waarbij de basenverzadiging op niveau blijft, is de toevoer van kalkrijk bladstrooisel van een aantal boomsoorten. Deze bomen fungeren als 'kalkpomp' door kalk uit de diepere lagen op te nemen en met het bladstrooisel weer in de bovenlaag te brengen. Linde is daarvan een bekend voorbeeld. Beuk en eik hebben 'zuur' bladstrooisel en zij versterken juist de ontkalking van de bovenlaag omdat het kalk sneller oplost. Wanneer deze soorten de boomlaag domineren kan omvorming van het bomenbestand wenselijk zijn.

Wanneer deze processen niet (voldoende) optreden om de ontkalking te compenseren, is toevoer van kalk aan de bovenlaag gewenst.

Wanneer deze maatregel wel toepassen:

- Wanneer het organisch gehalte en/of de basenverzadiging te laag is.
- Wanneer de bodem verdicht is. Als bostulp en knikkende vogelmelk niet tot bloei komen, kan het losmaken van de grond goed werken.

Wanneer deze maatregel niet toepassen:

- Wanneer het organisch gehalte en/of de basenverzadiging voldoende is.
- Wanneer de bodem een goede luchtige structuur heeft.

Hoe toe te passen:

- Spreid het organische materiaal met een dunne laag van enkele centimeters dik, en werk eventueel oppervlakkig in met spitvork of hark. Belangrijk is dat geen dichte afsluitende laag ontstaat. Het moet voor de winter gebeuren zodat het materiaal door vorst en regen verder uit elkaar valt.
- Bagger uit vijvers en sloten is op zich zeer geschikt toe te passen, maar verspreid dit niet direct in de herfst omdat dan harde korsten kunnen ontstaan. Eerst wordt het op hopen gezet zodat het kan inklinken en opdrogen. Bij het verspreiden (voor de winter) heeft het dan een fijnere structuur.
- Hetzelfde geldt voor bladstrooisel wanneer dit in grote hoeveelheden zou worden ingebracht. Ook dit kan beter eerst een tijd (een jaar) op hopen worden gezet waarbij waardevolle bladcompost ontstaat.

- Wip de grond even op met de spitvork op bij het losmaken van de bovengrond, maar keer het niet om. Grondig spitten met keren is niet gewenst omdat dit schadelijk is voor de mycorrhiza's waarmee de stinzenplanten in symbiose leven.

1.3 AANVULLENDE OF SPECIFIEKE BEHEERMAATREGELEN

1.3.1 Herstelbeheer

Parkbossen zijn meestal tientallen jaren tot eeuwen geleden aangelegd met een hoge belevingswaarde als voornaamste doel. In de meeste gevallen zijn de parkbossen goed onderhouden, maar soms kan het onderhoud gestaakt zijn en is het bos in verval geraakt. Dat kan leiden tot dichte (braam)struwelen of een lage boomlaag van dicht opeengepakte opgeschoten zaailingen (stakenfase).

Wanneer er weer mogelijkheden zijn het bos als park- en stinzenbos te onderhouden, zal het achterstallige onderhoud weggewerkt en de gewenste structuur hersteld moeten worden. Wat nodig en gewenst is, verschilt zeer sterk per situatie en in dergelijke gevallen zal altijd een plan worden opgesteld.

Voor een ingrijpende omvorming zal zelden aanleiding zijn. Wel kan een omvorming van het bomenbestand zinnig zijn. Beuk en eik zijn veel in parkbossen aangeplant en hebben zeker een ecologische en esthetische waarde, maar zijn in verband met hun slecht verterende en verzurende strooisel niet optimaal voor de stinzenflora. De es is dat wel met zijn open kroon en goed verterend blad en is ook veel in parkbossen te vinden. Deze wordt echter bedreigd door de essentakziekte waardoor aanplant discutabel is. Lindes zijn wel zeer geschikt voor een verbetering van de strooisellaag. Dat geldt ook voor esdoorn, maar de massale opslag van zaailingen is een bezwaar.

1.4 OVERGANGEN NAAR ANDERE NATUURTYPEN

Het Park- en stinzenbos is zeer goed vergelijkbaar met het Haagbeuken-essenbos (N14.03) omdat deze in dezelfde landschappen en op dezelfde grondslag voorkomen. Ook andere bostypen van vochtige en vrij voedselrijke bodems passen goed naast het Park- en stinzenbos, zoals Vochtig bos met productie (N16.02), Vochtig hakhout en middenbos (N17.01) en Rivier- en beekbegeleidend bos (N14.01).

Bij meer natuurlijke bossen vormen mantels en zomen een waardevolle overgang naar meer open natuurtypen, maar deze passen niet altijd goed in traditionele parkbossen die vaak met een speciaal ontwerp zijn aangelegd met harde overgangen tussen openheid en bos. Waar deze wel in het beeld passen, vormen mantels en zomen waardevolle aanvullingen, met name voor fauna. Zie voor beheermaatregelen van bosranden en zomen het Haagbeuken-essenbos (N14.03). Stinzenplanten zijn hier meestal minder op hun plek.

Ten slotte vormen de Parkbossen een goede combinatie met een kleinschalig cultuurlandschap met landschapselementen als Houtwallen en houtsingels (L01.02), Bossingels en bosjes (L01.04), Struweelhagen (L01.06), Poelen (L01.01) en (half)natuurlijke graslanden zoals Vochtig hooiland (N10.02), Glanshaverhooiland (N12.03) en Kruiden- en faunarijk grasland (N12.02).

1.5 MAATWERK VOOR SOORTEN EN SOORTGROEPEN

Park- en stinzenbossen zijn behalve voor de stinzenplanten ook van waarde voor onder meer broedvogels, vleermuizen, insecten, paddenstoelen, amfibieën en de ringslang.

Van de broedvogels profiteren vooral holenbroeders van de aanwezigheid van oude (laan)bomen. Soorten zoals de boomklever en spechten kunnen hierin hun nestholtes maken. Ook binnen de insecten profiteren bovenal karakteristieke soorten van (oud) loofbos.

Boombewonende vleermuizen als de rosse vleermuis en watervleermuis gebruiken oude spechtenholen als verblijfplaats. Wanneer door rot grote holtes zijn ontstaan kunnen deze als winterverblijf voor vleermuizen fungeren. De lanen en paden door het parkbos vormen ideale vliegroutes voor de vleermuizen. Voor de watervleermuis vormen door bomen omsloten vijvers een favoriet foerageergebied. Het is essentieel dat deze waterpartijen niet worden verlicht. De holenbroeders en vleermuizen vergen geen specifiek beheer anders dan het zo lang mogelijk handhaven van oude bomen. Wanneer uiteindelijk toch ingrepen aan de orde zijn, dient het belang voor met name de streng beschermde vleermuizen daarin te worden meegenomen.

Voor paddenstoelen kunnen Park- en stinzenbossen van groot belang zijn. In de lijst van meest waardevolle paddenstoelenterreinen van Nederland is het type 'landgoed/laan' vaak vertegenwoordigd. De lijst wordt aangevoerd door

de landgoederen Nijenrode en Neerijnen. Samen met Amelisweerd, Rhijnauwen, en diverse locaties bij Bunnik zijn dit voorbeelden van de zogenaamde 'kleibossen' in het rivierengebied. Veel van deze landgoederen zijn ook bekend om hun rijke stinzenflora. Voor de paddenstoelen zijn vooral de lanen met al dan niet gemaaide, relatief schrale bermen van belang omdat hier voor veel mycorrhizavormende soorten geschikte en bijzondere standplaatsen aanwezig zijn. Wanneer de bodem met blad en takken is bedekt, laten deze soorten verstek gaan. Wanneer bij een Park- stinzenbos dergelijke lanen aanwezig zijn, moeten de bermen open worden gehouden en zo nodig te maaien in augustus of strooisel te verwijderen. De paddenstoelen vormen symbioses met de aanwezige bomen. Naast beuk en eik zijn linde en abeel/populier, haagbeuk en tamme kastanje goede 'mycorrhiza-bomen'. Let er bij maaibeheer op dat diverse bomen gevoelig zijn voor het maaien over oppervlakkig groeiende wortels. Het beheer voor paddenstoelen verschilt dus van dat voor de stinzenflora (geen strooisel tegenover veel strooisel). Bekijk dus goed van een locatie welke de meeste waarden of potenties heeft.

De ringslang is in veel landgoederen rond de Utrechtse heuvelrug en de Veluwe aanwezig. Door de combinatie van overwinteringsgebied (bos), foerageergebied (vijvers met kikkers en vis) en voortplantingshabitat in de vorm van bladhopen en composthopen zijn landgoederen vaak aantrekkelijke leefgebieden. Bij het beheer van landgoederen kunt u op meerdere punten rekening houden met de ringslang. Zo moet u het gebruik van composthopen afgestemmen op de functie als broedhoop. Dat betekent dat vanaf juni tot en met september aan bestaande composthopen geen grote ingrepen mogen plaatsvinden, zoals het opbrengen van grote hoeveelheden plantenmateriaal of het afgraven van compost. Het verstoren van de voortplanting van de streng beschermde ringslang is verboden.

Park- en stinzenbos vormt, net als andere vochtige bostypen, een goed landbiotoop voor amfibieën. De bedreigde kamsalamander heeft een relatief sterke voorkeur voor bosrijk terrein en is opvallend vaak in landgoederen in Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant te vinden. De vaak aanwezige vijvers kunnen als voortplantingswater gebruikt worden, maar eventueel aanwezige vis vormt een probleem. Bosvijvers liggen in de schaduw en vangen veel blad en ook dit is in principe ongunstig. Toch blijkt de soort het hier soms verrassend goed te doen. Houd bij beheer en herstel van wateren van landgoederen rekening met de kamsalamander. Het aanleggen van een zonnig gelegen en visvrije poel kan een grote impuls voor de populatie betekenen.

1.5.1 Gidssoort

Stinzenplanten zijn eeuwen geleden ingevoerd, vaak uit mediterrane streken, en aangeplant in buitenplaatsen, landgoederen en bij grote boerderijen. Op deze plaatsen hebben zij zich kunnen handhaven en uitbreiden wanneer bepaalde standplaatskenmerken aanwezig zijn. De belangrijkste factoren zijn een kalkrijke, luchtige en voedselrijke bodem, warmte, mieren en enige bodembeweging. Uiteraard heeft elke soort zijn eigen accenten daarin. Mieren zijn voor veel soorten een belangrijke zaadverspreider. Deze soorten hebben zaden met een zogenaamd 'mierenbroodje', dat de mieren als voedsel beschouwen en daarom de zaden meenemen naar hun nest. De gewenste bodemstructuur wordt op natuurlijke wijze bereikt door een rijke bodemfauna die kalkhoudend en goed verteerbaar blad in de bodem verwerkt. Door actief in te grijpen kunnen stinzenplanten zich nog beter ontwikkelen en soms zijn soorten daarvan zelfs afhankelijk. Een voorbeeld is het beheer van plekken met het zeldzame Haarlems klokkenspel. Dit zijn doorgaans halfschaduwplekken, zowel in grazige vegetatie als in open bos. Deze soort, die zich uitsluitend via wortelknolletjes kan vermenigvuldigen, loopt op zijn standplaatsen in de binnenduinrand het risico geleidelijk te verdwijnen als de bodem niet regelmatig door om te harken wordt losgemaakt en incidenteel wordt bekalkt.

1.6 OVERIGE AANDACHTSPUNTEN

Oude parkbossen en tuinen zijn vaak aangelegd volgens een bepaalde stijl, bijvoorbeeld Engelse landschapsstijl, en/of door een vermaarde tuinarchitect. Dit geeft deze terreinen een hoge historische waarde. Bij het beheer van het park- en stinzenbos mogen deze kenmerken niet worden verstoord.

Landgoederen zijn rijk aan cultuurhistorisch waardevolle elementen als ijskelders, theekoepels, follies, slangenmuren en graven. Het is van belang daar met het beheer van het park- en stinzenbos rekening mee te houden.